Zöldi László

Gábor Miklós, az író

Egyetemistaként szerződtem a zalaegerszegi újsághoz. A nyári szünetben tanultam a szakmát, és azt a feladatot kaptam, hogy sétáljak. Vegyem észre az utcán azt, ami mellett a helybéliek anélkül mennek el, hogy fölfigyelnének rá. Minden lapszámba kellett írni egy szösszenetet, akkor kedveltem meg a glossza műfaját.

Néha azért tippeket is kaptam. Az egyik idős újságíró, Hári Sándor például elmesélte, hogy a város legrégebbi moziját Gábor Miklós papája üzemeltette. Fia, a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben sztárnak is mondható színész pedig Zalaegerszegen született. Akkoriban írtam erről egy nyúlfarknyi jegyzetet a megyei napilapba, tisztelve benne a sikeres fővárosi művészt, a hazai színjátszás egyik megújítóját. Azóta megtudtam persze, hogy a Kossuth-díjat Sztálin megformálásáért kapta. A szerepet bizonyára nehéz lett volna 1953-ban elhárítani, ugyanezt az elismerést azonban politikailag kevésbé érzékeny szerepeiért is megérdemelte volna.

S hogy 1956-ban milyen szemléleti válságba került, ő maga vetette papírra. Ezt szokatlan körülmények között tudtam meg. Pótmamám az északnémet Ruhr-vidéken élt, és valamilyen rejtélyes okból gyűjtötte a híres színész könyveit. Már nem kérdezhetem meg tőle, hogy miért, mindenesetre úgy voltam mellette utolsó heteiben, hogy a polcról egymás után emeltem le az addig nem ismert köteteket. Gábor Miklós mindig írogatott, mert már a középiskolában is volt érzéke hozzá, de amit hatvanon túl művelt, az több lett, mint egy művelt ember írogatása.

Az egyre kevesebb szerepet vállaló színész kezdte írószemmel látni a világot, benne önmagát is. Ha igaz, hogy az értelmiségi a reflexióról (elmélkedésről, értelmezésről, megfigyelésről, szemlélődésről) ismerszik meg, akkor azok közé sorolható, akik leginkább önmagukat figyelték. Olykor önmagukról szedték le a keresztvizet. A „fölkent” írók között se találtam olyat, aki ennyi kritikával elemezte, értelmezte, vesézte volna önmagát. Nem azt állítom, hogy szembe fordult hajdani

önmagával, csupán azt, hogy próbálta megérteni, vajon a kiélezett helyzetekben, amikor a cselekvés lehetőségei vagy-vagyra szűkültek, miért döntött úgy, ahogy. Mikor bizonyult megalkuvónak, és melyik döntését igazolta az idő.

Ezzel magyarázható, hogy most, a századik születésnapján már nem föltétlenül a közismert színészt látom benne. Sokkal inkább a közismeretlen írót, akit a halála után huszonegy évvel is érdemes fölfedezni.